

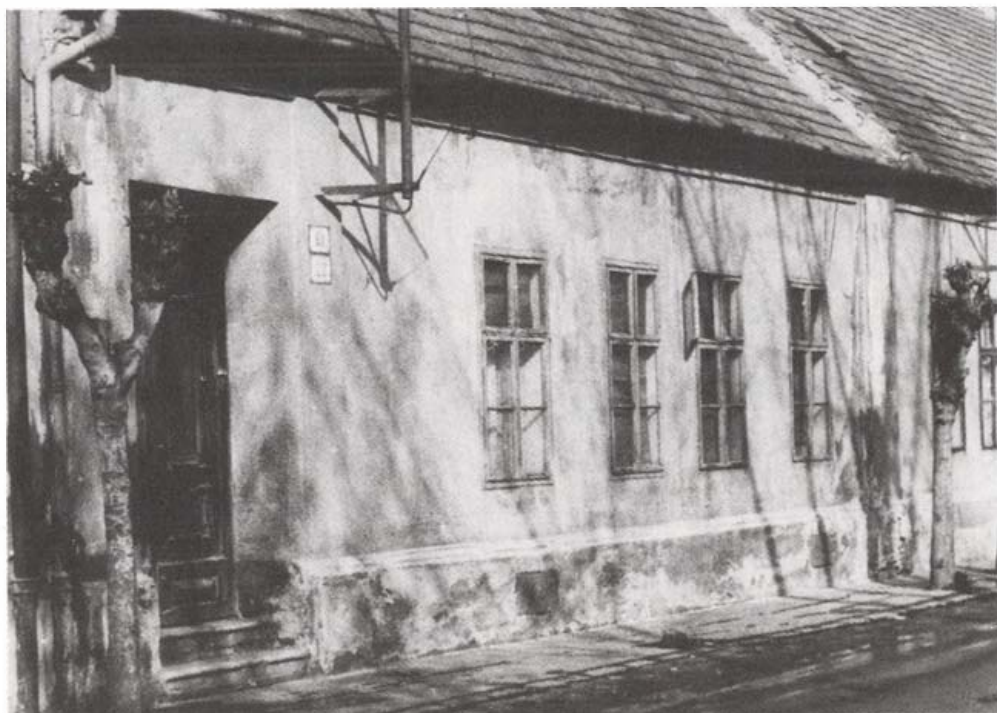
Péczei Józsefre emlékezünk

Tisztelettel és szeretettel fogadta Komárom lakossága 1783. szeptember 30-án az ide érkező Péczei József református lelkészt. A folytonos természeti csapások súlya alatt roskadozó komáromiaktól sok anyagi támogatást nem várhatott a fiatal lelképásztor, hiszen még fel sem épült a város az 1763-as nagy földrengés után, amikor 1767–1768-ban lángok martalékává lett az épületek jelentős része, de a tűz által okozott kár meg sem közelítette azt, amelyet az 1783. április 22-i hatalmas földrengés okozott.

Péczelit az anyagi nélkülözések nem befolyásolták írói tevékenységében, és már 1784-ben lefordította Voltaire Zairját, amelyet továbbiak követtek: Henrias, Joung éjtszakái, Haszonnal mulattató mesék. Fordításait és önálló munkáit azzal a céllal küldte el a kor kiváló költőihöz, hogy ismeretséget kössön velük, és bizonyítsa a magyar nyelv alkalmasságát az igényes verselésre. Sikert is baráti kapcsolatot teremteni Kazinczyval, Gvadányival, Baróti Szabóval, Orczyval, Révaival. Mindnyájan elismerően nyilatkoztak kitűnő verseléséről, nyelvezetéről. Kazinczy Pályám emlékezetében a következőket írja áldozatos tevékenységéről: „Litteratúránk mezején kivált Péczei ragyogott. A hőslékű férfi nem gondola nevével, melynek képzelhetetlen sietéssel írt könyvei által nem ígérhete tartósságot, nem gondola erszényével, nem gondola életével, s mindenét áldozatba hozá az ügynek, eléggé megjutalmazva, ha ő vesz is, de ez gyarapodik.”

Nógrád megyei útja során meglátogatta Ráday Gedeont, majd felkereste Orczy Lőrincet is, aki nagy szeretettel fogadta. Hazatérve ismét az irodalomnak szentelte minden idejét, és 1789-ben kiadta az általa szervezett Komáromi Tudós Társaság folyóiratát, a Mindenes Gyűjteményt, azzal a céllal, hogy magyar nyelven terjessze a tudományos ismereteket. Az első szám nem váltott ki nagy érdeklődést, és úgy látszott, hogy érdektelenség miatt nem is lesz folytatás. Gvadányi és Révai azonban nem nézték tetlenül Péczei törekvéseinek megsemmisülését, és maguk fogtak hozzá az előfizetők toborzásához. Rövid idő alatt több tucatot gyűjtöttek, így 1789 nyarán újra megjelent a lap, de ekkor is csak kb. 150 előfizetője volt.

Péczei lakóháza Komáromban

Péczei arra törekedett, hogy az olvasók minden rétege találjon valami neki valót, ezért a tudományos és gazdálkodással foglalkozó írások mellett tréfás versecskéket is közölt a folyóiratban. A gazdag, sokrétű tartalmú második számban a következő komáromi vonatkozású sorokat olvashatjuk: „Nem régibe két anglus utazók mentek itt keresztül. Épen akkor kísérvén őket által a piacon, mikor mind a katolikusok, mind a protestánsok a templomokból jöttek, közel ötvenig való nyestes, nyusztos mentéjű urakat s kereskedőket látván együtt, egészen elbámultak rájuk, s azt kérdezték, hogy talán azok mind huszárofficzerek, akik már a szolgálatot letették, melyre mikor mondtam volna, hogy ezek komáromi nemesek és hogy ez a magyarok rendes öltözete.

Mindenkor hallottuk, hogy igen martialis nemzet ez a magyarság. Megmutatja ezt öltözetével is, hogy még akik nem rendes katonák, azok is ilyen huszár módra öltöznek.”

A harmadik és negyedik számban még részletesebben foglalkozik a magyar nyelv és viselet terjedésével, s arra a következtetésre jut, hogy a királyi korona hazahozatala eredményezte ezt a kedvező fejlődést, mert azóta öltöznek a nemesek magyar ruhába és beszélnek magyarul.

Következőkben pedig már a magyar nyelv törvénybe iktatását követeli: „mert semmi sem szolgálhatna nemzetünknek sem nagyobb hasznára, sem nagyobb dicsőségére, mint az, ha a törvényszékekbe a magyar nyelv vétettnék be.”

Egyre határozottabban hirdeti, hogy „amely népnek nyelve nincs, olyba tartatik, mintha nem is volna; nem érdemel helyet Európának nemzetei között”.

Büszkén emlegeti nyelvünk gazdagságát, és többek között felhossa, hogy különféle hangokra a magyar nyelvnek van legtöbb kifejezése. Például: ordítás, sikojtás, kurjongatás, süvöltés, zokogás, makogás, mekegés, cincogás, pisszegés, sziszegés, dongás, zengés, csengés, pengés, zúgás, morgás stb.

Amikor összeül az országgyűlés és ott a magyar nyelv is szóba kerül, megírja A magyar nyelv nem fog meghalni című cikkét, amelyben örömmel állapítja meg, hogy végre az országgyűlés is foglalkozik a magyar nyelv kérdésével.

Ezt a magyar nyelvért küzdő folyóiratot kellő támogatás hiányában 1790-ben kénytelenek voltak megszüntetni. Ezután Hont vármegye támogatásával könyv alakban még két alkalommal megjelent, de e két kötet tartalmi szempontból lényegesen eltér a folyóirattól, mert ezek már nem foglalkoznak a magyar nyelv kérdésével és hazai dolgokkal, hanem tisztán tudományos írásokat és fordításokat közölnek. Néhány fontosabb tanulmány címe: Tacitus, Cicero, A francia litteratúra, A XVIII. század bölcsészete, La Fontaine meséiről, Mint kelljen históriát írni, Az ízlés, A meséről. Ezek többségükben olyan remek fordítások, hogy hatással voltak nyelvünk fejlődésére. A lap elsorvadását jobban megértjük, ha elolvassuk a szerkesztő következő sorait: „Itt azokkal együtt, kiknek ingyen küldtük ezen félesztendőben a Gyűjteményt; de közel egy negyedrésze a pénzt még be nem küldötte, úgy hogy valamint az elmúlt félesztendőben, úgyebben is másfélszáz forintnál többet kellett a magunkéból pótolnunk.”

A pártolás hiányának egyik oka az is lehetett, hogy Péczeli több alkalommal bírálta a nemességet, és bátran felszólalt a jobbágyok elnyomása miatt, sőt az örökös jobbágyság megszüntetését is követelte: „Ha nemzetetek kimíveltetését és palléroztatását szeretitek; ha hazátok fiai és polgártársaitok szemeteik előtt és szívetekben még emberi becsekben állanak: adjátok vissza nekik emberi jussokat, szaggasátok, tépjétek szélllyel láncokat, oldozzátok fel bilincseiket; töröljétek el nem csak névvel, hanem valósággal és cselekedettel is ama szívet rémítő és leverő boldogtalan rabi örökös jobbágyi nevezeteket és állítsátok vissza mind azokat, mind magokat emberi jussaitokba!”

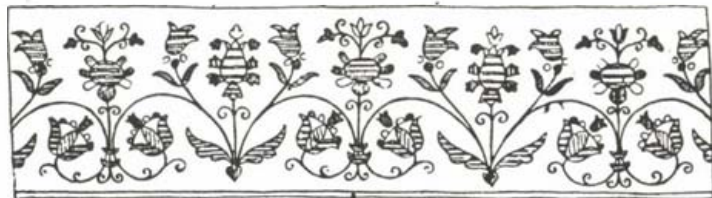
Az 1792-ben kiadott kötettel a Mindenest Gyűjtemény végképpen megszűnt. Ebben szerepet játszott az is, hogy a túlfeszített munka aláasta Péczeli egészségét, és akkor már annyira legyengült, hogy lelkeszi hivatásának sem tudott eleget tenni. Erről a komáromi református egyház archiváriumában őrzött 1792. június 10-én megírt jegyzőkönyvben is olvashatunk: „Tiszteletes Péczeli József Urunk, a maga mostani erőtelen és beteges sorsát előadván kérte a Szent Ecclesiát, hogy nehezteléssel ne légyen, hogy egészsége változása miatt káplánt tartani kénytelenítettek. Minthogy pedig már az elmúlt 1791-ik esztendőben Boldog Asszony Havának 27.-ik Napjain a Jegyzőkönyvnek 312.-ik oldalán elegendő Provisio tétetett, ahoz képest megegyezett akarattal rendeltetik, hogy tiszteletes Péczeli József lelki Pásztorunknak beteges állapottyában szolgáló Káplánnak tisz. Pázmán Péter Úrnak az Ecclesia Cassájából esztendei Honorariumnak száz Forintot fizettetnek, számlálván tudni illik az Esztendőnek kezdetét a most folyó 1792.-ik Esztendőben megesett Junius Havának 10.-ik Napjától fogva.”

Egészségi állapota egyre rosszabbodott, majd 1792. december 4-én meghalt. Minszenty Sámuel református lelkész a következő jelentést küldte be a Magyar Kurirnak: „Szomorúan jelentem, hogy ama nevezetes, bölcs és embereknek szeretője, és emberektől szeretett és egyenes jószívű férfiú én szívemnek egyik része, a múlt éjszaka elbúcsúzott tőlünk és ez árnyékvilágtól. Bár csak pellikán hamvai lennének a megholtnak. De fájdalom!”

Temetésén nemcsak Komárom és a környező falvak lakosai vettek részt, hanem a kor jeles írói is.

Ha Révai elmondhatta magáról, hogy „ha valaha a megújult haza tisztelni fogja nyelve fenntartásáért eleget szenvedett mártírjait, már előre vigasztalódom, hogy engem is azoknak számokba helyeztet”, úgy méltán elmondhatta ezt magáról Péczeli is, aki egyike volt a felvilágosodás korában a költészet, a tudomány és a magyar nyelv legszorgalmasabb terjesztőinek.

Gáspár Tibor

Lepedőszél Vargyasról